

2. BÖLÜM

BAYBURT MERKEZ AĞZI

Ferdi GÜZEL¹

GİRİŞ

Anadolu'nun kuzeydoğusunda, Doğu Karadeniz bölgesinde bulunan Bayburt, doğusunda Erzurum, batısında Gümüşhane, kuzeyinde Trabzon ve Rize, güneyinde Erzincan illeri ile çevrilidir. Cumhuriyet Dönemi'nde 1927 yılına kadar Erzurum'a, 1927-1989 yılları arasında Gümüşhane'ye bağlı olan Bayburt, 1989 yılında il statüsünü kazanmıştır.

Bayburt ağzı ile ilgili akademik çalışma yok denecek kadar azdır. Demirözü ilçesi ağzı ile ilgili bir yüksek lisans tezi ile Bayburt ağzının genel özellikleri ve söz varlığı hakkında yazılmış bir iki makale dışında akademik çalışma yoktur.

Bayburt ağzı, Doğu grubu ağızlarının karakteristik özelliklerini (Karahan, 1996: 56) taşımaktadır. Doğu grubu ağızlarını dört alt gruba ayıran Karahan'ın tasnifinde Bayburt, II. ağız grubunda [*Kars (Ardahan, Posof hariç), Erzurum merkez, Aşkale, Ovacık, Narman, Horasan, Hınıs, Tekman, Karayazı, Erzincan merkez, Tercan, Çayırılı, Kemah, Refahiye, Gümüşhane ağızları*] yer almaktadır. Karahan II. ağız grubunu da yedi alt gruba ayırmıştır. Bayburt ağzı bu grupta, *İspir (Hunut grubu hariç), Erzincan merkez, Çayırılı ve Tercan ağızları* ile birlikte ele alınmıştır (1996: 78-79). Karahan'ın tespitlerine göre bu grubun özellikleri şöyledir (1996: 85-86):

1. Kalınlık-incelik uyumsuzluğu yoktur.
2. Ünlü yuvarlaklaşması yaygındır (*verdüm*).
3. “k > h” değişmesi henüz tamamlanmamıştır (*çiçeh'*).

¹ Dr. Öğr. Üyesi. Bayburt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. ferdiguzel@bayburt.edu.tr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5601-5661>

meşebe: maşrapa.

nehe: niçin, niye.

nemne: adı bilinmeyen şeyin yerine kullanılan ve “bilmem ne” anlamına gelen bir söz: *Nemne tepesi, nemne köyü...*

sarıbaş: buğdaydan daha ince ve uzun, hayvan yemi olarak ekilen bir bitki.

sazılan-: kısık sesle şarkı, türkü söylemek, mırıldanmak.

sesle-: çağırmak, davet etmek.

sımışka: ay çekirdeği.

şurt: tandırın üst kıyısı.

tecir: sergen, raf.

tehmük: tekme.

yu-: yıkamak

zap: genellikle bakliyat konulan büyük çömlek, küp.

KAYNAKLAR

- BULUT, Serdar (2013). Bayburt İli ve Yöresi Ağızlarının Türkiye Türkçesi Ağızları İçindeki Yeri. *Turkish Studies*, 10 (16), 371-386.
- EMİR, Dursun Ali (1992). *Bayburt Kültüründe Kadın Tiplerleri*. Sivas: Önder Matbaacılık.
- EMİR, Dursun Ali (2005). *Bayburt'ta Ehram*. İstanbul: Aksiseda Matbaacılık.
- GEMALMAZ, Efrasiyap (1995). *Erzurum İli Ağızları I*. Ankara: TDK Yayınları.
- GÜLER, Zülfü (1992). *Harput Ağzı*. Elazığ: Elazığ Belediyesi Yayınları.
- KABADAYI, Rukiye (2014). *Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı: Cümle Yapısı*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARAHAN, Leyla (1996). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. Ankara: TDK Yayınları.
- KIZILTUĞ, Fırat (2016). *Bayburt Şikesteleri*. İstanbul: Akıl Fikir Yayınları.
- KÜÇÜK, Salim (2015). Bayburt İli Ağızlarında Kullanılan Deyimler ve Aydıntepe İlçesi Erikdibi Köyü Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkıları. *19. Yüzyıldan Günümüze Bayburt Uluslararası Sempozyumu*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 561-593.
- MENZ, Astrid (2004). “Türkiye Türkçesi Ağızlarında Yakıştırma (Örnekseme) Yoluyla Oluşan Biçimbirimsel Özellikler”. *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*. Ankara: TDK Yayınları. 2113-2118.
- NARİN, Feridun (1968). *Bayburt Halk Ağzı* (Bitirme Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi.
- SAĞIR, Mukim (1999). “Ağız Çalışmalarında Çevriyazı”. *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni*. Ankara: TDK Yayınları. 126-138.
- SAN, S. Özcan (1990). *Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- YARDIMCI, İlhan (1991). *Şen Ol Bayburt, Bayburt Folkloru*. İstanbul: Bayburt Hasret Yayınları.